

Ernst Wigforss, internationalisten

För Ernst Wigforss internationella uppvaknande fick Boerkriget och senare även unionsupplösningen 1905 stor betydelse. I memoarböckerna, *Minnen*, skildrar han hur djupt risken för krig med Norge berörde. Han fick som många unga socialdemokrater en djupt grundad avsmak för överdriven nationalism och militarism. Det socialdemokratiska ungdomsförbundet med Per-Albin Hansson i spetsen intog en radikal avrustningslinje, vilket dock Wigforss tog avstånd ifrån. Han behöll dock sin inställning till rustningar och försvarskostnader livet igenom. När man läser memoarerna får man intrycket av att han som finansminister med nöje skruvade ner kostnaderna för försvaret fram till vändpunkten 1938 när riskerna för världskrig uppenbarades.

När första världskriget bröt ut på hösten 1914 var Wigforss sysselsatt med fortsättningen på sig avhandlingsarbete om Södra Hallands Folkhälsoförhållanden, i sig ett banbrytande jättearbete. Wigforss akademiska karriär var spikrak och lovande. Under gymnasietiden i Halmstad stimulerades hans språkbegåvning av intresserade lärare, han läste latin och grekiska. I Lund läste han tyska och nordiska språk och som utfyllnad i grundexamen även filosofi och fonetik, läste sedan sanskrit och studerade ett år i Berlin. Han avlade en fil.lic-examen i nordiska språk och varvat med lärararbete började han doktorera. Han blev helt absorberad av sitt ämne och avhandlingsarbetet inkluderade även fältarbete i de halländska socknarna söder om Nissan. Han doktorerade med glans 1913 och fick docentkompetens på avhandlingen.

Därigenom hade han sin försörjning tryggad genom att han fick en tidsbegränsad docentur. När världskriget var ett faktum la han det akademiska arbetet åt sidan och därigenom meriteringen för en professur. Tämmligen självvalt började han på en stort anlagd ny avhandling om krigsutbrottet och hur detta behandlades i offentliga dokument och i media i de krigförande staterna Tyskland, England och Frankrike. Han läste dagliga tidningar under tre-fyra månader, officiösa dokument, flygblad, visdiktning och mycket annat från dessa länder. Han analyserade detta material ur flera synpunkter, bland annat nationalism, militarism, främlings- och judehat. Det blev en 800 sidor lång avhandling i två volymer som var färdiga för publicering 1915. Böckerna är nog den första presssociologiska avhandlingen i Sverige, den torde vara unik både till sin storlek, sin snabba tillkomst och sin analytiska ansats.

Wigforss påverkades av detta arbete. Han skriver om detta i boken. Han blev gradvis mer och mer övertygad englandsvän. Boken fick även en annan betydelse. Bilkungen Henry Ford tillsatte en kommission som skulle försöka medla fred mellan de stridande. Wigforss blev en av de svenska medlemmarna i denna kommission en annan var lundaprofessorn och filosofen Hans Larsson.

Wigforss ägnade hela 1916 åt kommissionsarbetet. Amerika gick dock med i kriget och Ford tappade intresse för sitt projekt. Världskriget rullade vidare till 1918. Kriget, som snabbt övergick i ett skyttegravskrig, krävde 10 miljoner stupade och ca 15 miljoner sårade soldater.

Första världskriget, som bara kallades Världskriget fram till dess Andra Världskriget var ett faktum, fick stor betydelse för Ernst Wigforss. Trots den havererade Fordkommissionen blev Wigforss övertygad av vikten att försöka lösa internationella konflikter med förhandlingar och han nämner detta ofta i sina skrifter. Han stödde helhjärtat satsningen på Nationernas Förbund och på Förenta Nationerna. Han pläderade för en internationell rättsordning. Han tog även mycket tidigt ställning mot Tyskland efter nazisternas maktövertagande. Branting och Undén var stora namn inom NF och en rad andra svenskar har betytt mycket efter Andra Världskriget, Wigforss var en av portalfiguerna. Särskilt kan nämnas Dag Hammarskiöld, som stod i ett speciellt förhållande till Ernst Wigforss. Hammarskiöld, som inte var socialdemokrat, kom vid trettioalets början till Finansdepartementet som en mycket ung statssekreterare och de samarbetade nära under 15 års tid. När vi idag manifesterar mot Irakkriget och tågar Klammerdammsgatan förbi platsen för hans barndomshem, kan vi falla tillbaka på att den världsordning vi vill uppnå pläderades av en framsynt Halmstadson redan för över 80 år sedan.

Ernst Wigforss livsgärning rymmer mycket. Man tänker inte vanligen på hans internationella sida, men den finns och är betydande. Även om hans finansministerskap är den sida som syns mest, var det kampen för fred och frihet som låg honom allra varmast om hjärtat. Under andra världskriget engagerade han sig hårt inom regeringen för att rida spärr mot Tyskland och nazismen, inte minst när han 1941 drev Sverige till randen av en regeringskris i sin strävan att förhindra transitering av tysk trupp genom Sverige.

På 50-talet pågick en hård strid om utvecklandet av svenska atomvapen. De borgerliga partierna, militärledningen och flera ledande socialdemokrater var för. Många andra socialdemokrater, inte minst Kvinnoförbundet var mot. I detta läge väljer Ernst Wigforss att gå ut i strid. Han skriver artiklar, gör agitationsturnéer och ger ut boken "Atomvapen", en glasklar analys, applicerbar även på dagens situation. Läs den gärna! Hans insats på ålderns höst (han var närmare 80 när striden kulminerade) kom att vara avgörande för att frågan till det lyckliga slut varom flertalet av oss idag är ense.

Det som imponerar mest ifråga om Ernst Wigforss är hans helgjutna personlighet. Han höll fast hela livet vid sin ungdoms ideal och blev därigenom en förebild för flera generationer. Han var på en gång en klippa och en sökande

ande. Han var en förebild även ur den synpunkten att han var helt klar över att ideologier och målsättningar inte får vara statiska.